

Respostes a Finkielkraut

La diversitat és imprescindible per a la vitalitat de les llengües

M. Carme Junyent

¿Què deuen tenir les llengües que fan possible que, fins i tot un dels «assagistes més importants de la seva generació», apel·li als mites, tòpics i prejudicis més tronats per justificar la seva oposició que França adopti la Carta Europea de les Llengües Regionals? Als mites i a les falsedats, perquè l’afirmació que «la llengua francesa és avui fràgil» quan un 90% de les llengües que encara es parlen no tenen el futur garantit –i moltes ja no tenen ni futur–, i és prou evident que el francès no és en aquest grup, és senzillament falsa, a més d’un sarcasme i un insult a les comunitats lingüístiques que lluiten per una cosa tan elemental com poder parlar la seva llengua (si és possible sense ser penalitzats).

¿Què deuen tenir les llengües que sigui possible retreure fins i tot les engrunes que arrepleguen després del banquet (¿que s’empren a primària i secundària!)? ¿Al cap de quants anys que el seu ús fos no tan sols prohibit sinó reprimat? Però no, no és aquest el problema. El problema és que el preàmbul de la Carta estipula que «la pràctica d’una llengua regional o minoritària a la vida privada i pública constitueix un dret imprescindible» i això «contradiu un dels grans principis de la nació: només hi ha una llengua pública, el francès». Almenys el plantejament és transparent: El que vol Finkielkraut és que l’única llengua pública de França sigui el francès. Això comporta un problema d’ordre moral: ¿es pot admetre que un gran principi impliqui la conculcació dels drets d’una part de la població? I no voldria entrar en aquesta qüestió que, en part, ja queda resposta –tot i que sense arguments– quan Finkielkraut afirma que rebutja «l’argumentació d’aquells que volen per tots els mitjans alinear la situació francesa amb la que pot prevaler a països com ara Romania o Eslovàquia». És una llàstima que no faci explícit quina és aquesta situació perquè són prou diferents, però potser no cal perquè ben aviat arriba on (presumeixo que) vol arribar: «crec que els defensors de les

llengües regionals volen quelcom altre que la preservació i la transmissió d'aquestes llengües. S'inspiren en una filosofia lingüística, cultural i política absolutament terrible». Terrible... però, ¿quina? Perquè no ho diu i em temo molt que la que ell pressuposa és justament la dels «grans principis». Terrible.

Atès que ni em puc fer portaveu dels qui defensen les llengües regionals ni vull inferir què vol dir realment Finkielkraut, seguirem amb les seves paraules: «és en aquest punt on resideix la dificultat: una llengua única i un pensament únic no són en absolut el mateix». D'acord, però resulta que «perquè hi pugui haver diverses formes de pensar i que aquestes s'entenguin, argumentin, és clar que cal que ho facin en la mateixa llengua». ¿M'està dient, doncs, que no podem entendre el que s'argumenta en altres llengües? ¿M'està dient que, en nom del pluralisme de les opinions, hem de renunciar a la diversitat lingüística? Si és així, ¿com és que Finkielkraut no reivindica una única llengua universal? És clar, perquè «cal que sigui la llengua de la nació». Això, però ens torna allà on érem: resulta que per entendre's s'ha de pertànyer a la mateixa nació. ¿No és això el «monisme totalitari»? I, al capdavall, el que retreu és «la manca d'amor per la llengua francesa».

¿I què té aquesta llengua que la faci mereixedora d'un amor especial? La literatura. Perquè, compte, «el destí del francès i el destí de la literatura estan lligats». ¿Cal recordar que no es coneix ni un sol poble que no tingui literatura? Ignorar aquest fet equival a menysprear-lo, o, encara pitjor, a suposar que la creació literària en determinades llengües no té valor. Però també podem capgirar l'argument sense sortir del francès. Amb les mateixes idees que Finkielkraut, els funcionaris colonials es van encarregar de la doble tasca d'enaltir la literatura francesa i menystenir –fins i tot suprimir– la literatura en llengües autòctones; aquesta política va tenir com a resultat el desenvolupament d'una literatura colonial al servei de la *grandeur* que, en els casos més reeixits ha passat a formar part del corpus de la literatura francesa, però ignorant totalment la realitat de què es nodreix, una literatura clarament desarrelada, doncs, i això no és sinònim d'universal (em permeto dubtar que fins i tot formi part de les lectures de Finkielkraut); i, en altres casos, tan sols ha utilitzat el francès com a vehicle cap a un mercat més ampli, és a dir, ha convertit la literatura en mercaderia. Però el pitjor de tot és que això ens ha furtat l'autèntica literatura dels pobles colonitzats i la

seva aportació a la literatura universal, per la senzilla raó que ha barrat el pas de la seva veu.

I allà on es demostra fins a quin punt l'ofuscació pot portar a la ignorància, fins i tot dels «assagistes més importants de la seva generació», és en la qüestió dels manlleus. Val a dir que aquí l'error és induït per l'entrevistador, però Finkielkraut ni tan sols el desmenteix i encara rebla el clau. Els manlleus lingüístics són un termòmetre preferent per mesurar les relacions entre comunitats lingüístiques diferents i els tipus de manlleu són un indicador claríssim del tipus de relació que s'estableix. El mite de l'anglès com a llengua manllevadora queda desmentit tant pel sentit comú com pels fets. El sentit comú ens diu que és improbable que una cultura dominant manlevi termes per designar allò que genera, i els fets diuen que, des de la Segona Guerra Mundial, el percentatge de manlleus en tots els neologismes que s'han incorporat a l'anglès és d'un 2%. El lector pot comparar els percentatges de manlleus en els neologismes de qualsevol altra llengua i treure'n les seves pròpies conclusions. Atès que tot el discurs sobre la multiculturalitat s'ha bastit sobre un prejudici, no val la pena ni comentar-lo.

Finalment, pel que fa a l'historicisme, puc compartir la crítica a la inhibició dels lingüistes, però no sense deixar ben clar que l'evolució, o més ben dit, el canvi lingüístic, és un fet natural que es produeix en totes les llengües i és quan les llengües van cap a l'extinció que deixen de canviar. Mira per on, si s'acomplissin els desigs de Finkielkraut, resultaria que, aleshores sí, el francès aniria cap a l'extinció. I és que, deixi-m'ho dir senyor Finkielkraut, la diversitat és imprescindible per a la vitalitat de totes les llengües i suprimir-la és suïcida. A vostè, que tant el preocupa el matis, ¿com vol que matisi qui només té a l'abast un sistema superposat? Faci un cop d'ull a les colònies, i veurà què n'ha quedat dels matisos després d'haver destruït els sistemes referencials. Fins ara, el francès –com tantes altres– s'ha nodrit de les llengües que ha anat exterminant (un repàs al substrat i l'adstrat del francès no li aniria malament, senyor assagista), però quan ja no quedi cap llengua de la qual alimentar-se ¿de què viurà el francès? No puc evitar fer-li una mica de por: de la seva pròpia diversificació. Però no s'amoïni, encara que França no signi la Carta, aconseguirem preservar la diversitat lingüística, i encara que no ho vulgui creure, serà això el que salvarà el francès.

M. Carme Junyent, Grup d'Estudi de Llengües Amençades (GELA), Universitat de Barcelona.

No hi ha postures no nacionalistes enfrent de les nacionalistes

Juan Carlos Moreno Cabrera

Una forma força grollera de justificar una determinada mena de discurs és la d'acusar dels pecats que s'hi cometen als qui no el comparteixen. Vaig a mostrar aquí que exactament aquesta és la tàctica del senyor Finkielkraut en les respostes a l'entrevista.

El monolingüisme és un dels pilars bàsics de l'imperialisme lingüístic i cultural. Aquesta és la premissa fonamental en la qual es basa el senyor Finkielkraut, com reconeix de manera explícita: «Perquè hi pugui haver diverses formes de pensar i que aquestes s'entenguin és clar que cal que ho facin en la mateixa llengua».

Es veu de seguida com n'és, de monstruós, aquest principi: només hi ha pensament i entesa si s'usa una única llengua. Com és comprensible, aquest principi es maneja fàcilment per defensar l'ús exclusiu d'una llengua concreta, que no és cap altra que la pròpia de qui emet el principi (el francès, en aquest cas). Per tant, allò que realment ens diu Finkielkraut és que per tal d'entendre'ns és fonamental i necessari expressar-nos en francès (una cosa similar s'acostuma a escoltar en alguns àmbits de parla anglosaxona). Si aquesta idea no pot ser qualificada com a totalitària, cap altra pot ser-ho.

Si suposem que aquest principi absolutista i totalitari ha de ser acceptat i no som el senyor Finkielkraut, sorgeix immediatament un problema gravíssim: ¿quina llengua cal escollir? Aquest principi monolític i excloent ens obliga a escollir una única llengua com a idioma per expressar opinions i per entendre'ns. És tan excloent i radical aquest principi que, fins i tot, elimina la possibilitat real que parlants de llengües molt pròximes genèticament puguin utilitzar-les eficaçment com a llengües d'opinió i de comunicació. Si li és possible fàcilment a un castellà d'entendre català i viceversa, ¿per què cal recórrer a una única llengua, si amb dues de properes ens podem entendre perfectament? Si ho fem d'aquesta manera estem creant un problema que no hi era: cal triar entre les dues. ¿Per què? Aquest principi contribueix, doncs, a l'enfrontament, a l'exclusió i a la manca d'entesa entre éssers humans.

Realment, aquesta màxima es pot aplicar més enllà de les llengües: si per entendre's de veritat és necessària una uniformitat, només aquells que comparteixin les mateixes idees poden realment entendre's. Però l'ésser humà està capacitat per comprendre les idees dels altres, si està disposat a fer l'esforç necessari. L'entesa mútua passa per comprendre la postura diferent de l'altre i no es veu per què la llengua hauria de ser exclosa d'aquesta consideració.

Però, en realitat, aquí del que es tracta no és pas de formular un principi que contribueixi al bé de la Humanitat, sinó un que justifiqui que aquells les llengües dels quals són afavorides socialment, políticament o econòmicament no hagin d'esforçar-se gens ni mica per entendre els altres, lingüísticament; l'esforç recaurà només sobre una part (la que parla la llengua més desfavorida). Som, doncs, enfront d'una visió totalitària, excloent i conflictiva.

Ens diu Finkielkraut a propòsit dels que defensen determinades llengües i cultures «regionals» que «les opinions se substitueixen per les identitats». ¿Que no són potser les identitats de grup o nacionals aspectes fonamentals que configuren les diverses formes de pensar i concebre el món? Aquí es parteix de la fal·làcia següent: es dona per establert que hi ha una manera d'opinar objectiva, totalment deslligada de l'àmbit cultural, de grup o ètnic, que es troba per sobre d'altres formes d'opinar en les quals predomina la defensa de la identitat i que són retrògrades, excloents i no constitueixen autèntiques opinions.

¿Es troba l'opinió del senyor Finkielkraut situada en el primer grup? Perquè hi fos caldria que es trobés per sobre de les identitats i que raonés sense que aquestes constituïssin part de pes del seu raonament. Però heus aquí que Finkielkraut parteix d'una identitat cultural i nacional específica (la francesa) i, a més, ho reconeix al començament de l'entrevista: «Aquesta afirmació, però, contradiu de forma flagrant un dels grans principis de la nostra nació i que es remunta com a mínim a Francesc I: només hi ha una llengua pública, el francès». Aquesta opinió suposa exactament el mateix que Finkielkraut critica: es posa una identitat i una llengua nacional per davant de qualsevol altra consideració en la qual no entri en joc la identitat. Fa exactament allò mateix de què acusa els qui defensen les identitats regionals i, a més, ho fa de manera

encomiàstica i sentimental: «el francès representa un tresor comú, que és una sort per a tots nosaltres ser els hereus d'una llengua el destí de la qual està íntimament lligat a una gran literatura i aquesta herència exigeix molt de nosaltres».

Quan un occità diu això mateix o alguna cosa de semblant de l'occità, es tracta, tanmateix, d'«una filosofia lingüística, cultural i política absolutament terrible», és una postura en la qual la identitat s'anteposa a l'opinió, segons Finkielkraut. Però quan aquest diu «només hi ha una llengua pública, el francès», no es tracta d'una exclusió totalitària, sinó de la supremacia del pensament autèntic sobre la identitat.

Cap defensor de l'occità o del català pretén que s'usi aquesta llengua en tots els nivells a tot Espanya o a tot França. El que sí sabem és que el senyor Finkielkraut pretén que el francès continuï essent l'única llengua que s'usi en tots els nivells a tot França, perquè és una llengua comuna. És el senyor Finkielkraut i la ideologia totalitària disfressada de democràcia i pluralitat que representa qui planteja una política absolutament contrària a la convivència de les llengües i cultures d'Europa.

Cal dir al senyor Finkielkraut que una llengua arriba a ser comuna perquè hi ha hagut abans un procés de monolingüització i d'homogeneïtzació cultural que ho ha fet possible a costa d'altres llengües i cultures que s'han vist, no només reduïdes a un racó geogràfic, sinó també condemnades a desaparèixer fins i tot en els pocs àmbits en els quals s'usen dins d'aquest racó geogràfic. L'únic que «raona exclusivament en termes d'identitat» és el senyor Finkielkraut i, a més, per tal d'arraconar i aixafar altres identitats culturals i lingüístiques.

El discurs del senyor Finkielkraut s'inscriu dins d'una forta ofensiva nacionalista que pot apreciar-se a tot Europa; els alemanys, francesos i espanyols defensen els seus idiomes enfront de l'empenta de l'anglès i ho fan des de perspectives bàsicament nacionalistes.

Els espanyols (o francesos) defensen l'espanyol (o el francès) enfront de l'anglès per una raó única i exclusiva: perquè és la seva llengua. Però no s'accontenten amb això: aprofiten aquesta defensa legítima de la seva llengua per tal de deslegitimar la lluita que d'altres nacions porten a terme, també des de postures nacionalistes, dient precisament

que aquests altres objectius són nacionalistes, com si els dels primers no ho fossin, i que aquestes lluites a favor de les llengües regionals són les que amenacen l'espanyol (o el francès). No hi ha postures no nacionalistes enfront de les nacionalistes. Totes ho són; el que s'esdevé és que les opinions de les elits dominants políticament i econòmicament es presenten com a opinió comuna o general, i les de les dominades políticament, econòmicament o culturalment es presenten com a locals, individuals i retrògrades. És una simple qüestió de poder que s'exerceix sobre l'opinió pública.

Amb la desaparició progressiva de les fronteres polítiques artificials de la nova Europa unida, determinats poders culturals centralitzadors temen perdre parcel·les de la seva influència i aquest fet explica les ofensives nacionalistes espanyola o francesa que es presenten, tal com fa el senyor Finkielkraut, com a portadores del bé cultural comú, enfront de les lluites nacionalistes de les comunitats dominades, que són presentades com a reaccionàries i individualistes. Per aquest camí mai no es construirà una Europa més lliure i respectuosa amb la seva pròpia riquesa cultural. La nova Europa ha de recuperar, potenciar i estimular tota la riquesa cultural i lingüística que la creació, consolidació i desenvolupament dels estats actuals han anat arraconant, eliminant i disminuint.

Es diu a vegades que les llengües i cultures anomenades regionals o locals són residus del passat condemnats a extingir-se; però el que de veritat són residus del passat són les fronteres polítiques, duaneres i culturals imposades i desenvolupades pels estats de l'Europa moderna, que van desapareixent com a conseqüència de la nova Europa comunitària. El que restarà seran les comunitats històriques que comparteixen un llegat cultural propi i el que cal posar en qüestió és l'imperialisme cultural i lingüístic de determinades comunitats que, sota la idea de crear una nació comuna, s'han dedicat a desfavorir i desprestigiar, quan no a marginar i exterminar, d'altres comunitats que per diverses circumstàncies no s'han vist afavorides per les coordenades econòmiques, polítiques o militars necessàries per portar a terme processos d'uniformització política o cultural de comunitats amb diferents personalitats històriques i culturals.

Juan Carlos Moreno Cabrera és professor de Lingüística General a la Universidad Autónoma de Madrid.

Traducció del castellà de Santi Tomàs.

Tot oblidant Montaigne

Ferran Sáez Mateu

Qualsevol tesi es pot impugnar o, almenys, matisar vagament. Una mentalitat, en canvi, no: és refractària a qualsevol intercanvi dialògic racional, per la senzilla raó que actua com a barrera axiomàtica prèvia. L'entrevista a Alain Finkielkraut no conté una tesi sinó el corol·lari d'una determinada mentalitat: el jacobinisme francès, tant de biaix progressista com conservador. En conseqüència, no té cap mena de sentit provar de discutir-la en un sentit global. La nostra resposta a Finkielkraut no pretén ser, en aquest sentit, una inútil esmena a la totalitat. Ens centrarem en una afirmació molt concreta del text: «La Carta Europea de les Llengües Regionals estipulava en el seu preàmbul que la pràctica d'una llengua regional o minoritària a la vida privada i pública constitueix un “dret imprescindible”. Aquesta afirmació, però, contradiu de forma flagrant un dels grans principis de la nostra nació i que es remunta com a mínim a Francesc I: només hi ha una llengua pública, el francès».

És evident que no es tracta de la consideració més retòricament punyent de l'entrevista. De fet, com he dit abans, només es tracta d'un corol·lari. Tot i així em sembla prou significativa, pel fet de contenir els tres elements bàsics del discurs de Finkielkraut: a) una contraposició explícita entre la idea d'Europa i la idea de França; b) un determinat judici de valor esquitllat sobre certes llengües diferents del francès («regionals o minoritàries»); c) finalment, una versió de la història de França, en relació amb Francesc I.

L'actitud continguda al primer punt té un nom: bonapartisme. Consisteix a entendre Europa com un seguit de cercles concèntrics que tenen el seu epicentre natural justament a París. El judici de valor del segon punt no pretén altra cosa que bandejar la lletja paraula *patois* per mitjà d'un eufemisme més o menys neutre. En qualsevol cas, resulta remarcable un petit canvi de registre, més relacionat probablement amb la mera correcció política que no pas amb un replantejament seriós del problema: Alain Finkielkraut diu el mateix de sempre, però amb un embolcall conceptual molt menys brusc i expeditiu. L'al·lusió final a Francesc I expressa, per la seva banda, un mite fundacional prou conegut, que alguns no dubten a remuntar fins als primers cabdills gals (tot i que aquests –suposo– encara no parlaven francès, sinó miserables llengües «regionals o minoritàries»). Des d'aquesta perspectiva històrica, Francesc I (1494-1547) seria una mena de revolucionari jacobí *avant la lettre* que, albirant a través dels segles, hauria estipulat l'encaix entre França i la Unió Europea del segle XXI. Llàstima que els historiadors pensin coses força diferents. Jean Jacquart afirma en la seva excel·lent monografia dedicada a l'esmentat monarca –*François Ier* (Fayard, 1981)– que la creació de l'Estat modern francès no tenia com a objectiu directe suprimir les

diferències regionals. Això només era un mitjà per assolir la veritable finalitat, no gaire moderna ni progressista: «*ériger la volonté royale en loi générale*» (p. 288). De fet, el mateix Alexis de Tocqueville ja va demostrar que la centralització de l'Estat francès és una obra genuïna de l'*Ancien Régime*, no pas de la Revolució ni dels seus ideals. Arribaríem així a una constatació tan paradoxal com difícil de rebatre, si més no des de la perspectiva de Finkielkraut: l'Estat-nació modern és, junt amb la monarquia, la darrera adherència política de l'Antic Règim.

Michel de Montaigne (1533-1592) és el pare indiscutible del francès literari modern i va viure l'època de Francesc I. ¿S'ajusta, però, a l'afirmació de Finkielkraut? Comprovem-ho. En primer lloc, no va aprendre el francès fins als vuit anys: el seu pare el va posar en mans d'un preceptor d'origen alemany que *només* li parlava en llatí, la veritable llengua –diguem-ne– «materna» de Montaigne. Els seus criats *només* parlaven gascó. La seva mare es deia Antoinette Louppes, adaptació fonètica d'un «López» d'origen judeoespanyol; el seu besavi patern era d'origen portuguès. Montaigne coneixia ambdues llengües. La majoria de les seves lectures eren en grec o en llatí. Coneixia els girs catalans a través del llatí macarrònic de Sibüda, a qui va traduir. Es va interessar moltíssim per la llengua dels indígenes brasilers, gràcies a la crònica de Jean de Léry. Quan va viatjar a Itàlia no va redactar les seves impressions en francès, sinó en la llengua de Petrarca. Alain Finkielkraut falta, doncs, a la veritat. S'inventa un llindar fundacional monolingüístic –el de l'època de Francesc I– que simplement no va existir. Tampoc existeix actualment, en aquesta França on encara hi ha ciutadans de primera i de segona en funció de la llengua que parlin. Aquest és el problema realment greu.

Ferran Sáez és assagista i professor de la facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna, Universitat Ramon Llull, Barcelona.

Per comprendre's cal traduir

Carles Torner

Hurracional: dit de l'entusiasme col·lectiu que escapa al control de la raó.

Introspector: persona que se segueix ella mateixa, que vigila les seves pròpies impressions, cada acció, cada gest, els seus estats d'ànim, i els enregistra amb una cura policíaca.

Jobsés: que no té cap altra angoixa ni alegria que les que li procura la professió.

Kantgur: filòsof australià que professa la doctrina de l'idealisme transcendental.

Lolítania: cançoneta d'adolescent, eròtica i de to queixós.

Metamortfosi: l'última.

Bastin alguns exemples del primer llibre d'Alain Finkielkraut, el *Petit ficcionari il·lustrat*, per constatar una evidència: la seva obra és traduïble al català. Se'm podrà dir que n'he triat exemples fàcils, evitant traduir les bellíssimes *Délicaresse*, *Jadisponible*, *Vacalme* o *Zéros*, però ho he fet per no entretenir-m'hi massa; de fet, traduir sencer el seu diccionari seria un exercici de pur joc que donaria abundant pastura als *verbívors* catalans, ara que estan de festa.

En tot cas, vet-ho aquí: una entrevista de to assagístic publicada en una revista de pensament quebequesa pot ser publicada i replicada en català al número d'*Idees* que el lector o lectora té a les mans, i sense estalviar-li cap dels matisos de l'original. És a dir: el català, una llengua «minoritària i regional» de França, en la qual es poden trobar a les llibreries alguns textos de Péguy, Kundera i Arendt, per citar tres dels autors predilectes

de Finkielkraut, és una llengua que té prou mandíbula literària per empassar-se, digerir i incorporar un discurs intel·lectual matisat com el de la revista quebequesa *Argument*. Probablement amb fer veure aquesta evidència n'hi hauria prou per respondre a Finkielkraut. «Perquè hi pugui haver diverses formes de pensar i que aquestes s'entenguin, argentí, és clar que cal que ho facin *en la mateixa llengua*». La millor rèplica imaginable ha estat traduir-lo aquí. Res més lluny de la reducció de les llengües a una pura forma d'expressió d'un mateix, a una mera manifestació de la identitat, que l'exercici –senzill, pacient, creatiu– de la traducció. De fet, i forma part de la base mateixa de qualsevol diàleg, comprendre el pensament d'un altre és sempre un exercici de traducció de les seves idees al meu llenguatge.

Per això, tanmateix, paga la pena d'encetar una vegada més el diàleg amb Alain Finkielkraut, sobretot davant la sorpresa que causen les afirmacions d'aquesta entrevista al costat de l'aferrissada defensa de les petites nacions que Alain Finkielkraut fa en un dels seus darrers llibres, *La ingratitud* –una llarga entrevista, també amb Antoine Robitaille, recentment traduït al castellà–.¹ Hi critica amb força la pretensió d'universalitat englobant de la cultura francesa i hi afirma que això la fa indiferent a la fidelitat a l'herència rebuda que caracteritza els pobles que se senten en perill, i rebla el clau: «per comprendre les petites nacions, el que manca a França és l'experiència de la fragilitat i l'angoixa de morir».² És el mateix Finkielkraut que prengué la defensa dels referèndums d'autodeterminació d'Eslovènia, Croàcia, Bòsnia i Macedònia a principis dels 90 fent un «Elogi de les fronteres» que aquestes nacions volien posar als exèrcits de Milosevic. El mateix, també, que reclama per a ell, alhora, les identitats francesa, jueva i europea i que, arran d'un emblemàtic article d'Edgar Morin sobre les guerres iugoslaves titulat «Associació o barbàrie», quan el convidaren a un col·loqui titulat «Europa o les tribus», s'indignava: «De manera que ara m'obligueu a triar. O bé els grans principis, o bé el respecte per allò donat. O bé l'espiritual o bé el corporal. O bé els valors o bé la gratitud. O bé la justícia o bé la meva mare. O bé l'universalisme o bé la consciència d'un destí particular. O bé la capacitat de sortir d'un mateix o bé els lligams. O bé l'obertura o bé l'herència. O bé la tolerància o bé la fidelitat. O bé

---

¹ Alain FINKIELKRAUT, *La ingratitud*, Barcelona, Anagrama, 2001.

² A. FINKIELKRAUT, *La ingratitud*, ob. cit., p. 84.

Europa: luxe, calma i desencarnació; o bé el caos, el frenesí, el terratrèmol tribal».³ És, encara, l'Alain Finkielkraut que, davant la política europea de la Generalitat, diu que ell preferiria que s'hi afavorís la idea de nació catalana en l'àmbit europeu més que no la de regió catalana: «Comprenc l'interès que per als catalans té afavorir l'emergència del concepte de regió a Europa, però crec que en aquest regionalisme és l'economisme qui, d'esquitllentes, s'imposarà, en detriment de la cultura i de la política».⁴

¿Com pot ser que un home tan sensible a «allò donat» en altres pobles –a l'herència lingüística i cultural d'eslovens, quebequesos i hongaresos de Romania– tracti amb tanta superficialitat i tants tòpics les llengües de França altres que el francès? D'una banda, per l'afany de desemascarar la penetració del discurs multiculturalista anglosaxó en l'anàlisi d'esdeveniments que no hi tenen gran cosa a veure –com ara el debat sobre la Carta Europea–, però sobretot per defensar un concepte de nació incompatible amb el pluralisme lingüístic i amb el treball de traducció en l'esfera pública: «Cada nació ha de poder expressar-se en la seva llengua». I als que, dins de la mateixa nació, tenen per pròpies altres llengües, ¿quin estatut els resta? Perquè l'esquema una llengua = una nació no s'ajusta al context francès –ni tampoc, no cal dir-ho, al quebequès, que també té el seu grapat de llengües indígenes.

Si Finkielkraut, hereu del principi arendtià de pensar cada esdeveniment en ell mateix, renunciant a tota mena d'uniformització de les realitats humanes en nom de principis generals, articula un discurs tan matusser sobre les llengües de França, és perquè no arriba a poder mirar-se el debat amb els ulls dels parlants bretons, bascos, occitans, catalans... N'està tan lluny que l'exercici quotidià de la traducció i de l'ús de llengües diverses en l'esfera pública, al si de la seva nació, li sembla escandalós.

Traduir cada dia, viure en un entorn poliglota, a més de ser l'experiència comuna d'un altíssim percentatge de la població del planeta, és l'únic futur possible de les diferents comunitats lingüístiques europees. Inclosa, em temo, la francesa. Amb molts esforços que alguns ni gosen imaginar, sens dubte, caldrà saber-hi construir identitats nacionals on s'assegurin el pluralisme d'opinió i la igualtat de drets per a les persones i per a les

---

³ A. FINKIELKRAUT, «Je suis le membre d'une vieille tribu...», a *Comment peut-on être croate?*, París, Gallimard, 1992, p. 58.

diverses comunitats històriques de parlants. Aprendre pel cap baix tres llengües a escola, poder llegir premsa si més no en dues o tres llengües i escoltar televisió en més encara, ser responsable de l'elecció de tres parlaments que parlen cadascun en llengües diferents, aquesta experiència de pluralisme lingüístic, que és el pa de cada dia per a tanta gent catalana, costa de concebre des de París, però no per això deixa de ser molt més propera al futur que espera a tot el continent europeu. Molts se'n defensaran i ho viuran com una pèrdua, però ho serà probablement només per als qui, immersos en el monolingüisme, vivien com a casa a l'Estat-nació. En tot cas, al mateix temps que s'enfronten els debats legislatius i intel·lectuals que el procés suscita, cal dir amb força que no som davant de cap pèrdua de llibertat, sinó el contrari. Perquè el poliglota, tal com no es cansa de pregonar George Steiner, és persona més lliure.

Carles Torner és poeta i doctor en Pedagogia per la Universitat de París-VIII.

---

⁴ A. FINKIELKRAUT, «Es vol la democràcia, no el preu de la democràcia, perquè ja no se sap el que aquesta vol dir», entrevista de Carles Torner a Alain Finkelkraut, *Avui*, 12.09.93.